אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז מנחם אב תרע"ו – לונדון
נמען: בנו, הרב צבי יהודה

תשובה להערות: 'אי גחין ואכיל' (מנחות ע) – הנאת מעיים בלי הנאת גרון אינה אכילה (ויכוח הרש"ר הירש והרב לרנר על חוקן ביום הכיפורים); תנאים מכשירים במלאכה אינם צריכים להיות כדרכם; עקירה והנחה הן תנאים מכשירים בהוצאה. 'רוב מעשיהם על ידי שליח' – בקדשים יש סגולה מיוחדת לשליחות. התבקש לפקח על היהדות בשני עיתונים של ד"ר זלקינד, ואולי יכניס את בר־טוביה כסופר קבוע.

עיקרי הדברים

- הנאת מעיים והנאת גרון.
- תנאים מכשירים.
- שליחות בקדשים.
- פיקוח על עיתונים.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

ב"ה[1], ט"ז מנ"א[2] תרע"ו[3].

בני חביבי ומחמדי שליט"א[4], שמחתנו במכתבך היקר, והערותיך היקרות, ישר כחך, ואנכי הנני כעת מוטרד מצדדים שונים ואי-אפשר לי למלא גם קצת ממאויי-לבבי [ממשאלות לבי] לערוך לך דברי-חפץ כראוי, והננו נכונים ליום מחר בע"ה[5] לנסע למקום-המרפא הערגייט, [עיירת המרפא הארוגייט (Harrogate) שבאנגליה] יתן ד' שיהיה לרפואה.

ע"ד[6] לשון הש"ס[7] במנחות ע': "אי גחין ואכיל בטלה דעתו אצל כל אדם", [אם התכופף ואכל את התבואה כשהיא מחוברת לקרקע – בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין זו אכילה (ארמית)] שהעירות יפה דלמאן-דאמר הנאת-מעיו בעינן [האם החיוב באכילה תלוי בהנאת המעיים] הא כבר תלוש הוא בבאו למעים, יש-לומר דהנאת-מעיו אינה סותרת הנאת-גרונו, [הנאת הגרון, טעם האוכל בשעת הבליעה] אלא דגם הנאת-מעיו בעינן, ואם חסרה הנאת-גרונו אין כאן אכילה בהנאת-מעיו לבד. ונהירנא [ואני זוכר (ארמית)] שראית את הפלפול של הרש"ר[8] הירש עם הרב לערנער [הרב שמשון רפאל הירש והרב לרנר, שנשאו ונתנו בעניין זה] ע"ד המצאת מאכל לחולה שאין בו סכנה

---

1 ב"ה – ברוך השם
2 מנ"א – מנחם אב
3 תרע"ו – השנה תרע"ו (1915/1916)
4 שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5 בע"ה – בעזרת השם
6 ע"ד – על דבר
7 הש"ס – הישיה סדרים (התלמוד)
8 הרש"ר – הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ר (למשל: שמואל + ראובן) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

ביום-הכפורים ע"י[9] קליסתיר, [על ידי חוקן] והדברים מגיעים לחקירה זו אם הנאת-מעיו בלא הנאת גרונו לא חשיבא אכילה, ונמצא שאם הנאת-גרונו מתבטלת אין הנאת-מעיו מספקת להביא לידי חיוב. אמנם באמת לא אדע אם גם בהנאת-גרונו צריך שיהי'[10] מחובר, ולא משתמיט חד תנא מהמפרשים לומר כן. [ואף אחד מן המפרשים אינו אומר זאת (ארמית: "לא מצאנו אף תנא אחד")] ופשטות לשון הרמב"ם[11] ג"כ[12] נראה, דעיקר הכח של בטול דעתו הוא פשוט משום דגחין ואכיל, ואע"פ[13] שקצצו בשניו ובלעו אח"כ[14] יהיה נקרא 'שלא כדרך בני-אדם', אע"פ[15] שלא מצינו בענינים אחרים שיהיה כהאי-גונא [כגון זה (ארמית)] שלא כדרך אכילתו.

אמנם בתוס'[16] כתובות ל' א' נראה, שמפרשים לשון זה דגחין ודוחק עד בית-הבליעה, אע"פ שהוא בדרך זר. ואם נדחוק לפרש ככה אולי אפשר לפרש ג"כ שדוחק עד בני-מעים, וכהאי-גונא דנדרים פרק הנודר מן הירק "שמואל בדיק בקולחא", [שמואל בדק בכרוב (ארמית; בדיקה רפואית)] שלפי' הערוך [שלפי פירוש בעל "הערוך"] נראה שהי'[17] מכניסו לתוך מעיו, כדרך שעושים הרופאים בבדיקת הקבה שמכניסים סלון [צינור] דרך הושט מן הפה עד הקיבה לפנים, ויהי'[18] אפשר להשאר בחבורו ג"כ. ונראה ההכרח לומר כן דהמכשירים של איזה אסור, בתור תנאים חיצונים, אין צריך שיהיו דוקא כדרכו, ודרך-אכילתו בת-בוקתא [בת אותו מקום, מאותו עניין (ארמית)] הוא עם דרך-מלאכה בשבת, ובארתי משכבר דבתנאי-המלאכה אין צריך כדרכה, ומשום-הכי הדיוט שחקק קב בבקעת [מי שאינו אומן, שחקק כלי בגזע עץ (שבת קב)] חייב, אע"פ שאין זה דרך-המלאכה, אבל השינוי הוא רק בתנאי חיצוני, ומשום-הכי ל"מ[19] שיהיה השינוי של תנאי החצון של תחלת האכילה מחשיב את האכילה שלא כדרכה, ומוכרחים לדחוק כדמשמע מדהתוס' בכתובות דמיירי שדחק והכניס בבית-הבליעה במחובר, וכמש"כ[20] דעכ"פ[21] הנאת-גרונו ג"כ בעי, או בגונא דאומנות המאפשרת את ההכנסה גם לבני-מעים בעודו בחבורו, וכנדרים אליבא דהערוך הנ"ל[22].

ובענין זה גליתי פנים, [פירשתי] שהעקירה וההנחה לגבי הוצאה [במלאכת הוצאה בשבת: הרמת החפץ ממקומו והנחתו במקום אחר] נחשבים לתנאים מכשירים וגוף המלאכה היא עצמות ההוצאה מרשות לרשות, ונפקא-מינה דמוציא כלאחר-ידו [בשינוי, שלא כדרך שעושים] שפטור הוא דוקא כשגוף ההוצאה נעשית כלאחר-ידו, אבל אם רק העקירה וההנחה נעשית כלאחר-ידו, אם ההוצאה נעשית כדרכה, חיב משום מלאכה גמורה, ויש סמוכין לזה בירושלמי בענין הוצאה ובדין מושיט, ואכמ"ל[23]. ב. הערה ע"ד "רוב מעשיהם ע"י שליח" [הגמרא אומרת שבקדשים "רוב מעשיהם על ידי שליח", ולכן אין ללמוד מהם לשאר דינים] דקדשים לא בררת כונתך יפה, ואולי תתכוין

---

9 ע"י - על ידי
10 שיהי' - שיהיה
11 הרמב"ם - רבי משה בן מימון
12 ג"כ - גם כן
13 ואע"פ - ואף על פי
14 אח"כ - אחר כך
15 אע"פ - אף על פי
16 בתוס' - בתוספות
17 שהי' - שהיה
18 ויהי' - ויהיה
19 ל"מ - לא מבעיא / למען מעלה - לפי ההקשר
20 וכמש"כ - וכמו שכתב
21 דעכ"פ - דעל כל פנים
22 הנ"ל - הנזכר לעיל
23 ואכמ"ל - ואין כאן מקום להאריך

מה מועיל מה שרוב מעשיהם ע"י שליח, סוף-סוף הננו רואים שיש כח-שליחות בעולם, וגם אם נאמר שהם שלוחי-דרחמנא [שלוחי ה' (ארמית), הכהנים] הרי יש כאן כח גדול של שליחות, ותפשוט שיש מציאות של שליחות. ואם זו היא כונתך, יש-לומר שישנן סגולות מיוחדות בדברים מיוחדים, שהן מסגלות אותם לשליחות במדה יותר גדולה משאר הדברים, כמו שבמעילה ושליחות-יד השליחות מסוגלת בכח גדול עד שאפילו עברה אינה חוצצת בעד כח השליחות, ובעלמא [ובשאר מקומות] אינו כן, אם-כן יש-לומר דכל מילי אינם מוכשרים לשליחות, וקדשים כיון שרוב מעשיהם ע"י שליח, הרי חזינן שיש בהם איזו סגולה מיוחדה לענין שליחות, ואי-אפשר ללמוד מהם לדברים אחרים.

ג. בענין "פסוקא דלא פסקיה משה" [פסוק שמשה לא חילק אותו, אין לחלקו (מגילה כב)] - ו"אנן לא בקיאינן בפסוקי", [ואנחנו איננו בקיאים בחלוקת הפסוקים (קידושין ל)] נראה דודאי לא נפל ספק ברוב הפסוקים, ע"כ[24] רובם הם מוחזקים בתכונתם וגדולה חזקה, ע"כ אסור להפסיק לדידן בכל מקום שאנו מחזיקים לפסוק אחד שהוא בחזקה דלא פסקיה משה. אבל לברר ספקות ע"י חזקתנו ודאי אין לנו, שהרי מכל-מקום נמצאים בכלליות קצת פסוקים שהם אצלנו מוחזקים לפסוק אחד ובאמת היו נחלקים, כהא דבמערבא דפסקי לקרא ד"הנה אנכי בא אליך בעב הענן" לתלתא פסוקי. [כמו שבארץ ישראל חילקו את הפסוק "הנה אנכי בא אליך בעב הענן" (שמות יט, ט) לשלושה פסוקים (קידושין ל)] לרצון מאד יהי'[25] לפני אם תלמד מלאכת השחיטה, בהוראה ובמעשה, לקיים דחז"ל[26]. [לקיים את דברי חז"ל (חולין ט): תלמיד חכם צריך ללמוד שחיטה] ואולי תשיג ידך ללמוד גם מילה, אם תמצא עצמך מוכשר לזה, אשמח מאד. אחרי הצפיה למרחוק שאיננו מרחיקים ע"ד השקפת הצדק לגבי בע"ח כולם, הננו מכירים ברור שכל הדרגות הנדרשות לעולם החמרי והרוחני לעלות עליהן כדי להגיע למטרה העליונה, שאחת מהן היא תורת השחיטה וכל דקדוקי דיניה, הם הם התכנים המביאים את כל אור הקדש מאור הצדק העליון שיחול בכל נשמת כל חי ובעולמים כולם, ועבודת-הקדש גמורה היא לקימם בנפש חפצה ושמחת-ישרים הששים בעבודת-ד' טהורה.

לב"ט[27] עדיין לא כתבתי, למרות רצוני לשמחו בדברי. והנני מעכב עד אשר אראה פשר דבר בעניני עריכת שני מכ"ע[28] [מכתבי עת, עיתונים] חדשים, הראשון בשם די אידישע שטימע ["הקול היהודי" (יידיש)] והשני "היהודי" המתחדש, שניהם ע"י ראשיות של ידידנו ד"ר[29] זלקינד [ככל הנראה ד"ר יעקב מאיר זלקינד, איש ציבור בלונדון] נ"י[30], בצרוף ועד. מהועד נתבקשתי שכל עניני היהדות שבהם יהיו ע"פ[31] השגחתי ובקרתי. יש בזה להם כמובן גם כונה מסחרית. אמנם ד"ר ז' הוא כולו אידיאלי בזה וגם הועד גוף המסחר הוא ג"כ לשם האידיאלים הלאומיים, שבזה הם שלמים. עדיין לא הבטחתי. וחושבני אולי יהי' אפשר להכניס את ב"ט[32] בין הסופרים הקבועים. אבל צריך לקחת עמו דברים ביסוד ההשפעה הספרותית הנחוצה במדינה זו ביחוד, שהיא תעורת הרוח הדתי [התעוררות הרוח הדתי] בעמקו ובהגלותו בפרטי-החיים יחד עם הרוח הלאומי העברי ומוסרו העליון.

---

24 ע"כ - על כן
25 יהי' - יהיה
26 דחז"ל - דחכמינו זכרונם לברכה
27 לב"ט - לבשורות טובות
28 מכ"ע - מכתב עתי (עיתון)
29 ד"ר - דוקטור
30 נ"י - נרו יאיר
31 ע"פ - על פי
32 ב"ט - בשורות טובות

דרש נא בשלו'[33] אהובינו הרבנים החכמים ידידי נפשנו ומשפחותיהם שי'[34]. יברכם ד' בכ"ט[35].

כתוב נא בפרטיות מכל מעשיך בקודש ובחול ותכתב לאה"ק[36] לכל יקירינו. יואל ד' וישמחנו בקרוב בנאות ארץ חמדה, לחזות פני מחמדינו כולם בשמחת לבב. הנני חותם בברכה בצפית ישועה אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק ה"ק

תמיהני על מחשבתו של מר כהן לבא הנה בזמן כזה.

הנ"ל

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

33 בשלו' - בשלום
34 שי' - שיחיה
35 בכ"ט - בכל טוב
36 לאה"ק - לארץ הקודש